

СТАНОВИЩЕ

От: проф. д-р Станислав Тодоров Семерджиев

05.08.03. Кинознание, киноизкуство и телевизия
НАЦИОНАЛНА АКАДЕМИЯ ЗА ТЕАТРАЛНО И ФИЛМОВО ИЗКУСТВО (НАТФИЗ)

Относно: Конкурс за професор по научна специалност /професионално направление/ 8.4. "Театрознание и театрално изкуство" (Мениджмънт на сценичните изкуства) в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“, София

1. Информация за конкурса

Конкурсът е обявен за нуждите на факултет „Сценични изкуства“ на НАТФИЗ. Съставът на научното жури по конкурса е формиран съгласно Заповед № 348/03.07.2018 на Ректора на НАТФИЗ.

2. Информация за кандидатите в конкурса

- **Кратка биографична справка**

Доц. д-р Лидия Върбанова е завършила специалност „Организация и управление на производството“ и втора специалност „Икономическа журналистика“ в Университета за национално и световно стопанство /УНСС/, София с отличен успех. От 1992 г. е доктор по икономика към същия университет, в сътрудничество с Института по труда, като защитава докторска дисертация по икономика на тема "Управление и организация на сценичните изкуства". Част от изследванията по дисертацията си осъществява в Англия, Оксфорд, Ruskin College, чрез получена изследователска стипендия от Webb Memorial Trust. Хабилитира се като доцент през 1997 г. и е избрана за ръководител на катедра "Икономика и управление на социално-културните дейности" в УНСС, където работи до 2000 г.

От 2000г. насам Лидия Върбанова живее и работи в чужбина. В периода 2000-2003 работи като Директор на програмата по изкуства и култура към фондация Сорос в Будапеща, а от 2003 до днес като международен консултант, изследовател и преподавател в Канада, Монреал.

През годините Лидия Върбанова е завършила и 13 курса за следдипломно и професионално обучение към престижни международни организации, между които: Open University, London, London School of Economics, Salzburg Global seminars, Amsterdam Summer University и други. Завършените специализации са в областта на управление на промените, управление на ресурсите за пазара, културно разнообразие, филантропия, счетоводство и финансов анализ, управление на творчески организации и други. Владее професионално и използва в работата си английски, френски и руски език. Безспорни са уменията и в приложението на новите технологии, предимно в обучението онлайн, както и в създаването и управлението на онлайн портали и платформи в областта на изкуството и културата, между които: ldbforculture, Maxguide calendar, Panorama for intercultural diversity, Culture360 Asia-Europe portal.

- **Заемани академични длъжности**

Лидия Върбанова има преподавателски стаж от 1992 г. в различни университети в България и други страни. Работила е като преподавател в следните университети:

- Университет за национално и световно стопанство като главен асистент, доцент и ръководител катедра (1994-2000 г.)
- Създател и директор на Бакалавърска програма по арт мениджмънт в Нов Български Университет и преподавател в същата програма(1992-1999 г.)
- Асистент и лектор по предприемачество, департамент по мениджмънт, John Molson School of Business, Concordia University, Монреал, Канада (2010-2013 г.)
- Преподавател по стратегическо управление, McGill University, Desautels School of Management, Монреал, Канада (2013-2016 г.)
- Преподавател по арт мениджмънт и лидерство в изкуствата в Centennial College, Toronto (2016—2017 г.)

Лидия Върбанова е хоноруван гостуващ преподавател в НАТФИЗ от 1992 г. до днес, с малки прекъсвания. Преподавала е театрален мениджмънт и други курсове в областта на управление на сценичните изкуства. Регулярен гостуващ преподавател е в Магистърската програма по културна политика и мениджмънт, UNESCO Chair, University of Arts, Belgrade (от 2004 до днес), където води всяка година модули по маркетинг в изкуствата, стратегии и предприемачество в изкуствата, финансиране в изкуствата, културна политика. Преподава онлайн курсове и семинари по предприемачество в изкуствата, културна политика и управление на творчески организации в дигитална среда към Center for Cultural Planning and Development, University of British Columbia (от 2014 до днес).

В периода 1994-2018 г. кандидатът е изнесъл публични/открити лекции в 22 страни по въпросите на: дигиталните технологии в изкуствата, нови бизнес модели и партньорства, творческите индустрии в Европейския съюз, стратегическо управление и предприемачество в областта на изкуствата и нестопанския сектор, управление на разнообразието и социалното сближаване, култура и общности, развитие на гражданското общество в Европа, интеркултурно взаимодействие и др.

Безспорно признание за нейния преподавателски опит е Европейската награда "Драган Клайч" за отлични постижения в преподавателската дейност, получена през 2015. Получила е и много други изследователски награди и стипендии, сред тях: FULBRIGHT в областта на икономиката; изследователска стипендия на Japan Foundation, изследователска стипендия NATO Post-doctoral fellowship programme, NISPAcee Fellowship; ArtsLink Fellowship USA и др.

- **Заемани други длъжности, членство и специализации**

Практическият опит на Лидия Върбанова също е богат, предимно като мениджър на филантропични, културни и творчески организации, както и на онлайн портали. Професионалният и опит като мениджър и директор е следният:

- Съосновател и директор, Фондация Балкански изкуства, София (1992-1996г.)
- Мениджър, Свободен театър, София (1994-1998г.)
- Директор на Международната програма по изкуства за Централна и Източна Европа, Фондация "Сорос", Будапеща (2000-2003г.)
- Съосновател и директор, Агенция за професионално развитие и адаптация АПРА, София, България (2003-2017г.)

- Ръководител на международен проект, консултант и мениджър, European Laboratory for Cultural Cooperation (labforculture) European Cultural Foundation (2005-2008 г.)

Лидия Върбанова е избрана за член на борда на две престижни международни асоциации - International Institute for Gastronomy, Culture, Arts and Tourism (IGCAT) и Arts Consultants Canada. Член е на няколко международни и Европейски мрежи в областта на изкуствата и културата: European Network of Cultural Management and Policy (ENCATC), European Expert Network on Culture, Alumni Society of Salzburg Global Seminar, Association of Arts Administration Educators. В периода 1994-2018 е била член, вицепрезидент и член на борда на общо 19 международни асоциации и мрежи в областта на културата и изкуствата.

3. Изпълнение на изискванията за заемане на академичната длъжност

Лидия Върбанова има дългогодишна професионална реализация в няколко основни области:

- Преподавателска дейност – на щат към университети и по различни образователни програми;
- Консултантска дейност на държавни, частни и нестопански организации в областта на културата;
- Изследователска дейност;
- Практическа дейност като мениджър и директор на различни организации в областта на културата;
- Презентатор, панелист и участник в международни форуми от различен мащаб;
- Създаване и управление на онлайн платформи и портали;
- Доброволец на културни изяви.

Кандидатът отговоря на всички изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“, регламентирани в Закона за развитие на академичния състав на Република България (ЗРАСПБ) и Правилника за неговото прилагане, както и на вътрешния Правилник за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в НАТФИЗ „Кр.Сарафов“. Кандидатът е изпълнил задължителните изисквания за заемане на академичната длъжност „професор“ както следва:

- Има придобита научна степен „доктор“;
- Заема академичната длъжност „доцент“ не по-малко от 5 години;
- Представила е публикувани две монографии на английски език в областта на стратегическия мениджмънт и предприемачеството в изкуствата, издадени от престижното международно академично издателство Routledge, съответно през 2012 и 2016 г., както и един учебник, издаден от Европейската културна фондация през 2010г. на руски и румънски език.
- Представила е също 12 научни публикации (от общо 34), които имат пряко отношение към обявения конкурс.

Кандидатът доц. д-р Лидия Върбанова е изпълнила изцяло необходимите количествени и качествени критерии за заемане на академичната длъжност „професор“, както следва:

• Научноизследователска дейност

Кандидатът има над 40 успешно завършени научноизследователски и консултантски проекти по теми, свързани със стратегическото планиране и управление на творчески организации,

планове за финансиране и нови бизнес модели, оценка на проекти, изграждане на професионален капацитет в културния сектор, и други области. Някои от тези проекти са като член в международни изследователски екипи, или като независим консултант и изследовател. Участвала е в разработването, стартирането и усъвършенстването на над 10 образователни програми и 30 учебни модула в различни университети в България и в други страни. След тях са: EU Eastern Partnership Culture & Creativity Programme, UNESCO, European Cultural Foundation, Asia-Europe Foundation, European Commission, ENCATC, Interarts, Intercult, Culture Action Europe, Department of Canadian Heritage, CAPACOA, Metro Vancouver и други.

Лидия Върбанова има многобройни участия в научни форуми, конференции и симпозиуми по въпросите на културния мениджмънт. Изнесла е над 20 ключови основни доклади в 19 страни по въпросите на стратегическите подходи в управлението, глобалните предизвикателства и местните решения в културния сектор, културната политика и източниците на финансиране и др. Участвала е в над 35 семинара и работни групи в 23 страни по въпросите на съвременните тенденции и проблеми в различни аспекти на управлението на изкуствата. От 2014 г. е външен оценител е по програмите на Европейската комисия, свързани с културата и нестопанския сектор – Horizon2020 и Erasmus+.

В научноизследователската си дейност Лидия Върбанова показва отлично познаване на разнообразния контекст, в който функционират културните организации в различни страни, както и безспорни умения в анализирането на международните културни практики и политики съобразно локалния контекст. В някои от своите научноизследователски проекти тя показва уменията си да създава стратегически алианси и партньорства, както и способността си да привлича средства по изследователски екипни проекти.

- **Учебна дейност**

Кандидатът притежава голям международен преподавателски опит, който е доказала с много фактологични и благодарствени писма от различни университети и учебни заведения, приложени в пакета за кандидатстване за конкурса. Нейната международна известност е добре позната в професионалните среди в областта на културната политика и мениджмънт в Европа, Канада, Централна Азия и други региони. Освен изброените по-горе университети, тя е преподавала и в: театралната академия ГИТИС в Москва; Bilgi University, Турция; Sibelius Academy, Финландия; Mongolian State University of Culture and Arts, Монголия; Open University, Лондон; Klaipeda State University, University of Vilnius, Литва; Central European University, Унгария, University of Rijeka, Република Хърватска, и много други.

Разработените от кандидата цялостни учебни програми на бакалавърско и магистърско ниво в областта на културния мениджмънт и културната политика, както и повече от 30 учебни модула и дисциплини, е доказателство за сериозния характер на нейната учебна дейност. Преподавателският и опит е в различни аспекти, свързани с обявения от НАТФИЗ конкурс, като обхващат: изкуството и бизнеса, стратегическо управление в изкуството, финансиране на творчески организации, предприемачество и иновации в творческите индустрии, международно културно сътрудничество, културна политика, управление на културни организации в дигитална среда, театрален мениджмънт и др. Кандидатът е била външен оценител на академичната програма по арт мениджмънт в университета в Утрехт, Холандия и е консултирала създаването на нови академични програми и летни школи в тази област в Монголия, Таджикистан, Литва, Сърбия, Република Хърватска, Унгария и други страни.

Представените доказателствени писма за учебна дейност многократно наблягат на интерактивния начин на обучение и на тясната връзка между теория и международна практика, които Лидия Върбанова прилага в нейните лекционни и семинарни форми на обучение.

Освен учебната дейност като гостуващ преподавател в различни университети, Лидия Върбанова е била обучител в продължение на няколко години към програми на Европейския Съюз за работа с Кавказките страни Грузия, Азербайджан и Армения и страните-съседни на Европейския съюз: Украйна, Молдова и Беларус. Проведените от нея семинари с практики – директори и мениджъри на различни видове творчески организации-държавни, частни и нестопански, са оценени високо от участниците, за което тя е приложила доказателствени материали. Преподавала е също по програми на ЮНЕСКО за приложение на Конвенцията за културно многообразие от 2005г. в практиката на различни страни. Лидия Върбанова има доказан опит в интерактивното обучение на обучители – университетски преподаватели, консултанти и лектори.

Това ми дава основание за ясното заключение, че Лидия Върбанова има доказана международна компетентност и опит в областта на широк спектър от дисциплини по арт мениджмънт и културна политика, включително театрален и сценичен мениджмънт.

4. Обща характеристика на представените научни трудове/публикации

Кандидатът е представил за участие в конкурса 3 книги – 2 монографии и 1 учебник от общо 6 публикувани на български, английски, руски, полски и румънски езици, а също така и публикации в международни сборници с материали и изследвания – 6 от общо 20 и публикации в реферирани и индексирани издания – 3 от общо 14. Представените за рецензиране материали са след заемане на академичната длъжност «доцент» през 1997 г. и надхвърлят обема от 1200 страници в печатен формат. Монографиите и учебникът на Лидия Върбанова са в задължителната литература на студентите в авторитетни програми по арт мениджмънт в Хелзинки, Белград, Ванкувър, Флорида, Стокхолм, Краков и други. Областите на научна дейност и последващите от това публикации са в различни аспекти на творческите индустрии, културния туризъм, устойчивото развитие на културни организации, културното разнообразие, развитие на селските райони чрез изкуства, Европейската културна политика, финансирането на творчески организации в Източна Европа и много други актуални проблематични области.

Монографията “Стратегическо управление на изкуствата” (“Strategic Management in the Arts”, Routledge, 2012) представлява цялостен преглед на стратегиите и механизмите, необходими на една организация в културния сектор. Полезна е както за студенти, така и за практики в сектора. Акцентът се поставя върху векторите на иновация и вътрешнофирменио предприемачество в творческите организации, които допринасят за ефективно разработените стратегии за развитие. Монографията анализира особено партньорските стратегии в изкуствата, които са водещи пред конкурентните стратегии. Дадени са много практически казуси и конкретни съвети, които допълват теоретичните аспекти, както и богат списък от литература по засегнатите въпроси. Монографията е преведена на полски език от Центъра по култура в Полша през 2015г.

Монографията “Международно предприемачество в изкуствата” (“International Entrepreneurship in the Arts”, Routledge, 2016) съчетава теоретичните аспекти по международно предприемачество с богата гама от казуси и повече от 50 практически примери от Европа, Северна Америка и Азия. Книгата предлага цялостен подход и механизъм за мислене и действие – от

зараждането на една творческа идея, до нейната международна експанзия. Проследяват се системите за държавно подпомагане на предприемаческите процеси на различни нива – местно, национално и международно. Монографията е едновременно информативна и вдъхновяваща и служи както в образователния процес, така и при практическото разработване и реализиране на една творческа идея в международен аспект.

И двете монографии са уникални по рода си в международната специализирана литература и представляват оригинален авторски принос към теорията и практиката на предприемачеството и стратегиите в културния сектор.

Представеният за рецензиране учебник „Стратегическо планиране за обучаващи се организации в културния сектор“ („Strategic Planning for Learning Organizations in the Cultural Sector“, Chisinau: European Cultural Foundation/SorosFoundation, 2010) разглежда практически и теоретични аспекти в областта на мениджмънта, планирането, маркетинга, финансирането, човешките ресурси, логистиката и иновациите в една творческа организация. Разработени са детайлно анализът на външната и вътрешната среда като основна предпоставка в избора на подходяща стратегия, както на организационно, така и на функционално ниво. Учебникът е публикуван на руски и румънски език и е написан на достъпен език, което го прави полезен за широката аудитория.

Статиите на Лидия Върбанова, представени за рецензиране, са публикувани в престижни международни издания, от които три са в реферирани и индексирани издания, а останалите – в сборници. Статиите се фокусират върху практически и теоретични аспекти на управлението в изкуствата, предимно свързани с финансови модели, маркетингови похвати за развитие на аудиторията, иновации и предприемачество, управление на изкуствата в дигитална среда, и др. Прави впечатление практико-приложния характер на голяма част от публикациите, тъй като те са резултат от богатия практически опит на кандидата, както и от натрупаните познания в практиката по консултиране на разнообразни културни организации в различни страни.

Основните шест направления, които се открояват в богатата научноизследователската дейност на кандидата в представените научните трудове са следните:

- Стратегическо управление и планиране на творчески организации
- Предприемачество и иновации в културния сектор
- Дигитализация и нови технологии в изкуствата
- Устойчиво развитие на културни организации в 21 век
- Партньорски модели, Европейско и международно сътрудничество
- Взаимодействие между изкуствата и други сфери (туризъм, бизнес, социална област, образование и др.)

5. Оценка на научните и научноприложни приноси и академичната известност на кандидата

Теоретико-методологическите и практико-приложни приноси на кандидата, които могат да се изведат от представената за рецензиране научни трудове, са следните:

- **В областта на стратегическото управление и планиране в изкуствата:**
 - Разработени са методологията и особеностите на стратегическото управление и планиране в областта на изкуствата като са изведени различията между стопанския, нестопанския и държавния сектор.

- Анализирани са причините за стратегическо управление на изкуствата и особеностите на иновациите и вътрешно-организационното предприемачество като важни предпоставки за успешни стратегии.
 - Разработен е модел на анализ на вътрешните и външните фактори в процеса на стратегическо планиране като предпоставка за избор на подходящи стратегии.
 - Предложена е цялостна и многообхватна примерна структура и съдържание на стратегически план за творческа организация.
 - Анализирани са аспектите на функционалните стратегии и модели в творческите организации, предимно в планирането на маркетинга, управлението на човешките ресурси и финансирането.
- **В областта на предприемачеството и иновациите в изкуствата:**
 - Изведена е спецификата на предприемаческия процес в изкуствата, видовете предприемачи и разликата между социално и бизнес-предприемачество.
 - Разработени са етапите на предприемаческия процес в изкуствата – от зараждането на една творческа идея, до нейното успешно позициониране извън границите на една страна.
 - Представени са модели и стратегии за навлизане на международните пазари, както и начини на анализ на външната и вътрешната среда, които съпътстват този процес.
 - Идентифициран и изведен са причините за неуспех и факторите за успех на предприемачески организации в изкуствата.
 - Анализирани са формите и аспектите на партньорските отношения в международното предприемачество .
 - **В областта на устойчивото развитие, дигитализацията и взаимодействието между изкуствата и други сектори:**
 - Изследвани са обстойно управленските аспекти на устойчивото развитие на различни творчески и културни организации.
 - Изследвано и изведено е влиянието на изкуствата върху местното икономическо и социално развитие.
 - Анализирано е влиянието на дигитализацията и новите технологии в управлението на творческите организации и като резултат – прилагането на различни дигитални стратегии и подходи за успешно привличане на онлайн потребители и партньори.
 - Разработени са примери за взаимодействие между образованието, обучението през целия живот и културното участие.
 - Изведен е сравнителен понятиен апарат в областта на културната политика и планирането в културния сектор на базата на международни изследвания и анализи.

Като заключение, бих искал да посоча, че приносите на Лидия Върбанова са резултат от нейната дългогодишна практика, натрупан опит и знания като преподавател, мениджър, консултант и изследовател в повече от 60 страни по света, както и в България. Като положителен аспект бих прибавил също нейният доказан стремеж към новаторство, многоаспектното представяне на проблематиката в нейните научни трудове, както и способността и да структурира и анализира огромно количество литературни източници и да разработва практически казуси по разглежданите въпроси, като извежда принципи и модели, които са подходящи за разнообразен социокултурен контекст.

Оценката на академичната известност на кандидата е много висока – цитатите и позоваванията на нейни публикации, според предоставения материал и Google citation index, са

повече от 120. Това доказва още веднъж, че Лидия Върбанова е призната като професионалист и автор на уникални публикации в международните академични и научни среди.

6. Критични бележки и препоръки

Критични бележки нямам. Като препоръка бих предложил Лидия Върбанова да продължи изследванията си в областта на използването на новите технологии и моделите на дигитализация предимно в сценичните изкуства, където тя вече има заявен интерес. Също така смятам, че би било полезно да насочи практико-приложните си търсения към анализа на повече казуси от българската културна действителност, които биха могли да се ползват в различни обучителни програми по арт мениджмънт в България.

7. Лични впечатления

Познавам Лидия Върбанова повече от 20 години като професионалист в културния сектор. Впечатлява ме нейната енергия и оптимизъм, широкият ѝ спектър на познания в културния мениджмънт, богатата ѝ палитра от международни професионални контакти на четири континента, нейната отдаденост, когато преподава и работи по проекти, както и грижата и за студентите, която тя проявява в ролята си на ментор и консултант в тяхното професионално израстване.

8. Заключение

Убеден съм, че кандидатът доц. д-р Лидия Върбанова напълно отговаря на всички критерии и притежава необходимите качества, професионален опит, стаж и научни постижения за заемане на академичната длъжност ПРОФЕСОР по **Мениджмънт на сценичните изкуства** и вярвам, че нейното присъствие в НАТФИЗ тепърва ще ни изненадва с успехи и открития. Призовавам уважаемото научно жури да гласува в нейна полза. Аз гласувам „ДА“.

Подпис:

25 август 2018, София